

ВСТУП

1. Чому хемія, а не хімія?

Сучасне означення науки «Хемія» (середньолат. *chimia*, *chemia*, *chymia* [16], від грецьк. *chēma* – лиття [11], *chemeia*, *chymeia* – вміння топити метал [11, 16], середньолат. *alchemia*, *chemia* від араб. *al-kimiya* [11, 16]) – одна з галузей природознавства, наука про речовини, їхній склад, будову, перетворення і властивості, предметом вивчення якої є хемічні елементи (атоми, йони), які утворюють прості та складні речовини (молекули), їх перетворення та закони, яким підпорядковані ці перетворення.

Хемія – від лити, лиття, мистецтво стоплення металів – походить від арабської скороченої назви Єгипту «Хемі», в якому метали, звичайно, прагнули перетворити у «благородні». Ця назва прийшла до нас з грецької через латинь та німецької мов.

У формі старогрецької «*Chēmia*» зутречається у Плутарха від старої назви Єгипту, яка вимовлялася як «Хем», або «Хаме» – чорний у значенні «наука чорної землі» – Єгипту, «єгипетська наука».

Власне тубільці – єгиптяни називали свою країну «Кемет» («Хемет») – «Чорна» (земля біля річки). Показово, що самоназва єгиптян «кемі» («хемі»), безумовно, має зв'язок з іншими культурами.

Зокрема, в угро-фінських мовах «кемі» – означає «річка», у тувинців і хакасів слово «кемь» – означає теж «річка», англійський Кембридж – «місто на річці», французьке місто Кемпер – старобретонською мовою означає «злиття рік», древнє латвійське поселення Кемері – побудоване біля мінерального джерела тощо. Та власне кімерійці (кемерійці) – наші предки – жили на Півдні України при впаданні багатьох річок у Руське (Чорне) море. Кемі-обинська культура трипільської Аратти локалізована в Криму і пониззі Дніпра та Південного Бугу і була відома ще в III-I тис. до н.д.

Назва наука «хемія» виводять також із середньовічного арабського та грецького із значенням мистецтва стоплення металів [16].

Староукраїнська назва хемії – лучба і хемік – лучбник. За сучасним українським правописом пишуть «хімія» (як кальку з російської), але до 1933-1940 р.р. вживали «хемія».

Англійською мовою [14, 17]: хемія, хемічна технологія – *chemistry* [*kemistri*]; хемік, аптекар, фармацевт – *chemist* [*kemist*]; хемосорбція – *chemisorption*; хемізм, хемічна енергія – *chemism*; хемілюмінесценція, хемолюмінесценція – *chemiluminescence*.

Німецькою мовою [17, 18]: хемія – *Chémie*; хемік – *Chémiker*; хеміотерапія – *Chemotherapie*; хемічний – *chemisch*; хемічна чистка – *chemische Reinigung*; хемілюмінесценція – *Chemilumineszenz*.

Есперанто [13]: хемія – *kemio*, *hémio*; хемічний – *kemia*; хемік – *kemisto*.

Іспанська мова [19]: хемія – *química*; хемік, хемічний – *químico*, *de química*; алхемік – *quimista*; хімікати – *productos quicos*.

Італійська мова [7]: хемія – *chimica*; хемічний, хемік – *chimico*.

Польська мова [4]: хемія – *chemia*; хемічний – *chemiczny*; хемік – *chemic*.

Французька мова [17, 10]: хемія – *chimie*; хемічний – *chimique*; хемік – *chimiste*; хемілюмінесценція – *chimiluminescence*.

Португальська мова [8]: хемія – *química*; хемічний – *químico*.

Латинь [3, 5]: хемік, хемічний – chemicus; хемія – chemia, chymia; біологічна хемія – biochemia; – хеморецептор, хемоцептор – chemoreceptor, chemioreceptor, chemoseptor, chemioceptor, chemioreceptio, chemioseptio.

Російська мова [15]: хемілюмінесценція, хемілюмінесцентний аналіз, хеміосмотическая гіпотеза, хемогенные отложения, хемомеханіка, хеморецептор, хеморецепція, хемосинтез, хемосорбція, хемостерилізатори, хемотаксис, хемотроніка, хемотропізм, хемоцепція, хемоядерний реактор, але й химия, химизация, химическая лаборатория, завод, химико-механическая обработка, химико-термическая обработка, химико-технологические институты, химико-технологическое образование, химико-фармацевтическая промышленность, химиофилактика, химиотерапевтические средства, химиотерапия, химическая кинетика, химическая мелиорация, химическая поляризация ядер, химическая промышленность, химическая разведка, химическая связь, химическая термодинамика, химическая технология, химические волокна, химические знаки, химические реакции, химические уравнения, химические формулы и тому подобное.

Українська мова [11, 9, 3]: хемі, хемо – частина слів, що відповідає поняттям «хемія», «хемічний процес», наприклад хеморецепція, хемоцепція, хеміорецепція, хеміоцептор, хеміоцепція, хемотаксис, хемогенний, хемізм, хемік, хемія, хемічний, хемілюмінесценція, хемосинтез, хемосорбція, хемосорбент, хемогенний, хемосинтез, хемотаксис, хемолюмінесцентний, хемолюмінесценція, але й хімізація, хімічний, хімізм, хімізувати, хімік, хімія, хімікалії, хімікат, хіміотерапевтичний, хіміотоксичний, хіміосинтез, хіміотаксис, хіміко-бактеріологічний, хіміко-металургійний, хіміотерапія, хіміотропізм, хімотронний тощо.

Наукове товариство імені Т.Г.Шевченка видає Науковий вісник і наукові журнали, використовуючи слово «хемія» і похідні від нього.

Виходячи з того, що історично слово «хемія» має всі підстави для такого вживання, а також виходячи з використання форми слова «хемія» в законодавчій науковій мові латини та німецькій мові як засновника хемічної термінології в науці і хемтехнології, та, враховуючи використання слова «хемія» в українській науці до 1940 р. і написання багатьох слів з хем-, хеміо-, хемі- в хемії, біології та металургії, в сучасній науковій термінології доцільно повернутися до написання слова «хемія».

2. Вживання літери [г] [6]: з відновленням української державности у 1991 році літеру г було повернуто в українську азбуку. Звук [г] багато століть, а може і тисячоліть, вживався у розмовній мові разом з давнім, суто українським [z], а буква г була в українському алфавіті та літературній мові. Звук [г] не є штучним утворенням, а притаманний українській мові у правдиво українських словах, зукраїнізованих та чисто давнього і нового чужоземного (особливо з латині) запозичення, можливо, окрім грецького походження або грецизмів.

3. Вживання -сти [1, 2, 12]: закінчення «и» родового відмінка однини іменників жіночого роду 3-ї відміни на «ть» з попереднім приголосним (наприклад, радости, сучасности, певности, цінности, рівности, толерантности, справедливости тощо) – норма правопису, що відповідає історичним тенденціям розвитку української мови.

Література:

1. Голоскевич Г.К. Правописний словник: Близько 40000 слів. – К.: Пульсари, 2006. – 464 с.
2. Грінченко Б.Д. Словарь української мови. В 4-х томах. – К.: Наукова думка, 1996. – Т. 1. – 496 с.; Т. 2. – 588 с.; Т. 3. – 516 с.; 1997. – Т. 4. – 616 с.
3. Нечай С. Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами. – К.: Укр. лікарське тов-во м. Києва, 2000. – 432 с. (С. 405).
4. Польсько-український та українсько-польський словник / Уклад. Д.В.Бачинський, А.В.Задніпряна, М.М.Хотинська. – К.: Чумацький шлях, 2006. – 538 с. (С. 29, 514).
5. Ревак Н.Г., Сулим В.Т. Латинська мова. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 440 с. (С. 74-78).
6. Сіренко Г.О., Кузишин О.В. Тлумачний словник наукових термінів з буквою Ґ: близько 8000 слів. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – 319 с.
7. Словник: Італійсько-український. Українсько-італійський / Уклад. О.В.Дмитрієв, Г.В.Степенко. – К.: Перун, 2006. -576 с. (С. 57, 550).
8. Словник: Португальсько-український, українсько-португальський / Уклад. О.В.Дмитрієв, Г.В.Степенко. – К.: Перун, 2002. – 624 с. (С. 242, 593).
9. Словник української мови / Ред. колегія: І.К. Білодід, А.А.Бурячок, В.О.Вінник та ін. / Ред. тому С.І.Головащук. – К.: Наукова думка. 1980. – Т. 11. – 700 с. (С. 50, 72-74).
10. Словник: Французько-український, Українсько-французький / Уклад. В.Б.Бурбело, К.М.Андрашко та ін. – К.: Перун. 2004. -528 с. (С. 43, 472).
11. Сучасний словник іншомовних слів / Укладачі О.І.Скопенко, Т.В.Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
12. Фаріон Ірина. Правопис – корсет мови? – Львів: Свічадо, 2004. – 120 с.
13. Бокарев Е.А. Эсперанто-русский словарь. Esperanta-Rusa Vortato.– М.: Русский язык, 1982. – 488 с. (С.218).
14. Большой англо-русский словарь / Под ред. И.Р.Гальперина, Э.М.Медниковой. – М.: Русский язык, 1987. – Т. 1. – С.285.
15. БСЭ. Т. 28. – М.: Сов. энциклопедия, 1978. – С. 234-238; 255-285.
16. Точилкин А.И. Химия / Большая медицинская энциклопедия Гл. ред. Б.В.Петровский. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – Т. 26. – С. 513-514.
17. Энциклопедия полимеров / Под ред. В.А.Кабанова, М.С.Акутина, Н.Ф.Бакеева и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1977. – Т. 3. – 1152 Стб (стб. 820-821).
18. Deutsch. Словник німецько-український, українсько-німецький / Уклад.: О.В.Дмитрієв, Г.В.Степенко / За ред. В.Т.Бусла. – К.: Перун, 1999. – 720с. (С. 683).
19. Español. Словник Іспансько-Український, Українсько-Іспанський / Уклад.: В.Ф.Сахно, С.А.Коваль / За заг. ред. В.Т.Бусла. – К.: Перун, 1997. – 544 с. (с. 231, 518).